

Strategaeth Fwyd Leol

Cyngor Sir Fynwy - Mai 2024

Cynnwys

Rhagair	(2)	<i>Astudiaeth Achos: Talk Farm Regen Monmouthshire</i>	(25)
1. Ein Pwrpas: Pam Strategaeth Fwyd Leol	(3-4)	7. Partneriaid a Phartneriaethau	(26)
1.1 Beth yw'r System Fwyd?	(5)	7.1 Partneriaethau Economaidd Strategol Rhanbarthol	(27)
1.2 Pam Strategaeth Fwyd Leol?	(6)	7.2 Gweithio Aml-Asiantaeth	
1.3 Diffinio Cysyniadau	(7)	7.3 Mewnwelediad Lleol	
2. Y Cyd-destun	(8)	<i>Astudiaeth Achos: Partneriaeth Fwyd Sir Fynwy</i>	(28)
2.1 Defnydd Tir Presennol	(9)	8. Ein Themâu Craidd	(29-30)
2.2 Menter a'r Economi	(10)	8.1 Gwella Cadwyni Bwyd Lleol a Moesegol	(31)
2.3 Cymuned ac Iechyd	(11-12)	8.2 Datblygu Bwyd fel Sector Economaidd	
3. Datblygu'r Strategaeth: Proses a Tystiolaeth	(13-14)	8.3 Bwyd Cymunedol: Mynediad, Addysg, Cyfranogiad	
4. Cyd-destun a Chwmpas Strategol	(15)	<i>Astudiaeth Achos: Llysiau Cymreig mewn Ysgolion</i>	(32)
4.1 Cyd-destun Strategol	(16)	9. Mapio Dylanwad	(33-34)
4.2 Cwmpas	(17)	9.1 Y Bwyd yr Ydym yn Prynu	(35-36)
4.3 Adnoddau ar gyfer y Strategaeth	(18)	9.2 Y Tir yr Ydym yn Ei Berchen	(37)
5. Ein Nod a'n Hegwyddorion Arweiniol	(19)	9.3 Y Sgyrsiau yr Ydym yn Cynnull	(38)
5.1 Ein Nod	(20)		
5.2 Ein Hegwyddorion Arweiniol	(21-22)		
6. Ein Dull	(23-24)	10. Ein Cynllun Cyflenwi	(39-46)

Rhagair - Cyngorydd, Mary Ann Brocklesby, Arweinydd y Cyngor

Mae bwyd yn bwysig i ni yn Sir Fynwy: y bwyd rydyn ni'n ei fwyta, y bwyd rydyn ni'n ei gynhyrchu, ei brosesu a'i werthu. Mae ein tir yn dibynnu arno ac mae ein hunaniaeth fel sir yn gysylltiedig â bwyd a ffermio yn ein bywydau bob dydd, yn ein heconomi, yn ein twristiaeth ac yn ein sector lletygarwch. Mae gennym ni gymaint i'w ddathlu a hefyd i'w warchod fel y gall pawb gael budd o fwyd fforddiadwy o ansawdd da a gynhyrchir heb gyfaddawdu ar natur na diraddio ein hamgylchedd prydfferth.

Mae gan Gyngor Sir Fynwy hanes hir o gefnogi ein heconomi bwyd gyfan, prynu cynnyrch lleol i fwydo ein plant a chyflenwi ein cartrefi gofal, annog tyfu cymunedol a rhandiroedd, a gweithio gyda chynhyrchwyr bwyd i hyrwyddo eu prosiectau. Mae ein strategaeth yn adeiladu ar y seiliau cryf hyn ac yn nodi'r camau y byddwn yn eu cymryd tuag at ein nod tymor hir o fwyd a ffermio tecach, gwyrddach, iachach mewn economi lewyrchus sydd o fudd i'n holl drigolion.

Nid strategaeth fwyd ar gyfer y sir gyfan yw hon. Mae'n canolbwyntio ar yr hyn y gallwn ni fel awdurdod lleol ei wneud i wneud gwahaniaeth pan fyddwn yn aros yn driw i'n gwerthoedd o weithio mewn partneriaeth bob amser a cheisio ymrymuso ein cymunedau lleol i ddod o hyd i'w hatebion lleol eu hunain. Ein nod yw cael yr

effaith fwyaf ar ein system fwyd leol naill ai drwy ymyriadau'r Cyngor ei hun neu drwy alluogi eraill i weithredu. Rwy'n falch bod ein strategaeth wedi'i datblygu ar y cyd â chymaint o bobl – ffermwyr, tyfwyr cymunedol, busnesau bwyd, cymunedau lleol, a llunwyr polisïau bwyd a ffermio i enwi dim ond rhai. Rwy'n ddiolchgar ac yn diolch iddynt am eu haelioni wrth gyfrannu o'u hamser a'u harbenigedd i ddatblygu ein strategaeth.

Mae cynaliadwyedd wrth wraidd y strategaeth hon. Mae'r argyfyngau natur a hinsawdd yn mynnu ein sylw, ac mae ein dyletswydd i genedlaethau'r dyfodol yn ei gwneud yn ofynnol i ni weithredu nawr a gwreiddio cynaliadwyedd yn ein holl benderfyniadau. Pan fyddwn yn sôn am fwyd neu fwyd lleol, rydym bob amser yn golygu bwyd cynaliadwy - cynaliadwy yn amgylcheddol, a hefyd yn gymdeithasol ac yn economaidd. Mae hynny'n golygu bwyd o ansawdd da i bawb, nid dim ond ychydig, a chefnogi'r economïau cylchol a sylfaenol. Mae gwir gynaliadwyedd yn golygu gweithio ym mhob un o'r tri maes.

A bwyd ei hun? Mae'r union air yn golygu pethau gwahanol i ni i gyd. I ni fel Cyngor, ein blaenoriaeth yw bwyd diogel, iach a maethlon sy'n bodloni Safonau Hawliau Dynol y Cenhedloedd Unedig. Dylai bwyd fod ar gael o adnoddau naturiol (nawr ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol),

yn hygyrch yn ariannol ac yn gorfforol, ac yn ddigonol i feithrin y person a chynnal y corff a'r meddwl. Dyma'r hyn yr ydym yn ymdrechu i'w ddarparu ar gyfer y bobl yr ydym yn eu bwydo, mewn ysgolion, cartrefi gofal a gofal cartref. Ond nid ydym ar fin dweud wrth drigolion ac ymwelwyr beth i'w fwyta. Dylai bwyd fod yn bleserus ac yn gymdeithasol, o brydau bob dydd i ddanteithion a thu hwnt. Mae llawer o'n busnesau lleol yn arbenigo mewn nwyddau moethus, fel alcohol, siocled, neu hufen iâ, ac maen nhw hefyd yn haeddu ein cefnogaeth fel rhan o dapestri cyfoethog system fwyd leol Sir Fynwy.

Mae'r Cynllun Cyflenwi sy'n cyd-fynd â'n Strategaeth yn nodi sut y byddwn yn gweithredu'n fewnol a chyda phartneriaid i gyflawni ein hamcanion. Edrychaf ymlaen at weld y gweithgareddau hynny'n datblygu, ac at weld y gwahaniaeth y bydd y gweithgareddau hynny'n ei wneud yn ein sir werthfawr ac at y bobl ddawnus, ymroddedig, sy'n caru eu cymunedau a'n helpu i'w wneud yn lle mor arbennig i fyw, gweithio ac ymweld ag ef.

Cynghorydd
Mary Ann Brocklesby

1. EIN PWRPAS

Beth yw Strategaeth Fwyd Leol?

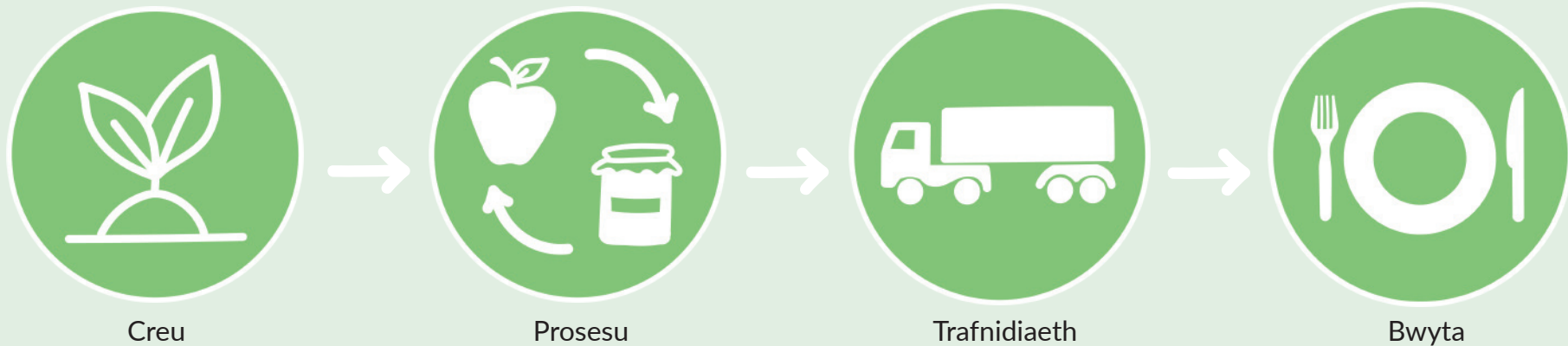
1. Ein Pwrpas: Beth yw Strategaeth Fwyd Leol?

Mae Sir Fynwy yn amlwg iawn ymhlith siroedd y DU am yr ymrwymiad y mae ei hawdurdod lleol wedi'i wneud i gefnogi system fwyd leol gynaliadwy, foesebol, deg. Mae'r Strategaeth Fwyd Leol hon yn fynegiant o'r ymrwymiad hwnnw, gan osod nod clir ac uchelgeisiol, dull ymarferol, ac asesiad rhesymol o ble y gall CSF gael yr effaith fwyaf o ystyried yr adnoddau cyfyngedig sydd ar gael i Sir Fynwy a chymhlethdod y system fwyd ei hun.

Mae'r Strategaeth yn gosod y trywydd tuag at ein nod hirdymor o fwyd a ffermio tecach, gwyrddach, iachach mewn economi lewyrchus sydd o fudd i'n holl drigolion. Mae'r nod hwn yn cyd-fynd â'n hymrwymiad ehangach i ddod yn sir ddi-garbon lewyrchus, gan gefnogi llesiant, iechyd ac urddas i bawb ar bob cam o fywyd.

1.1 Beth yw System Fwyd?

Mae'r system fwyd yn helaeth ac yn gymhleth. Mae'n cwmpasu ystod eang o weithgareddau, yn effeithio ar bob un ohonom bob dydd, ac yn cysylltu â rhai o faterion mwyaf dybryd ac anodd cymdeithas. Yn ôl Rhaglen Dyfodol Bwyd Prifysgol Rhydychen:

Mae'r system fwyd yn we gymhleth o weithgareddau sy'n cynnwys cynhyrchu, prosesu, cludo a bwyta. Mae materion sy'n ymwneud â'r system fwyd yn cynnwys llywodraethu ac economeg cynhyrchu bwyd, ei gynaliadwyedd, i ba raddau rydym yn gwastraffu bwyd, sut mae cynhyrchu bwyd yn effeithio ar yr amgylchedd naturiol ac effaith bwyd ar iechyd unigolion a phoblogaethau.

(Rhaglen Oxford Martin, dim dyddiad)

Er na all awdurdod lleol ddylanwadu ar bob agwedd ar y system fwyd fel y disgrifir uchod, rydym yn cyffwrdd â llawer ohonynt. Drwy wneud hynny mewn ffordd strategol, gallwn sicrhau buddion amgylcheddol, cymdeithasol, economaidd a diwylliannol i'n sir a'r byd ehangach yn unol â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015.

1.2 Pam Strategaeth Fwyd Leol?

Yn gynyddol, mae gwleidyddion, ymgyrchwyr, a chymunedau ledled Cymru yn cydnabod bod y system fwyd yn sbardun pwerus ar gyfer newid: trwy feddwl yn strategol ac ymuno â phartneriaid, gallwn wneud y system helaeth a chymhleth hon yn rym er daioni. Cydnabu Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru hyn yn ei ddogfen strategaeth 2023, Cymru Can, sy'n gwneud bwyd yn 'faes ffocws' allweddol ac sy'n nodi cyfrifoldebau cyrff gwasanaethau cyhoeddus eraill yn y maes hwn:

O'r fferm i'r fforc, mae bwyd yn hollbwysig i gyflawni nodau llesiant Cymru ar gyfer iechyd ein pobl a'n planed ... Rhaid i wasanaethau cyhoeddus ddefnyddio eu grym i greu newid, er enghraifft, gwneud mwy i hwyluso tyfu cymunedol a defnydd tir cynaliadwy, o ystyried y goblygiadau ehangach penderfyniadau cynllunio ar gymunedau a natur, darparu fframwaith cymorthdaliadau a grantiau ffermio a deall effaith leol a byd-eang gwariant ar fwyd.

(Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, 2023)

Yn hanesyddol, mae Cyngor Sir Fynwy wedi bod ar y blaen: yn 2013 pasiwyd cynnig gennym i gefnogi'r mudiad tyfu cymunedol 'Incredible Edible' ar dir y Cyngor; yn 2015 mabwysiadwyd Canllawiau Cynllunio Atodol ar Seilwaith Gwyrdd gennym, sy'n cynnwys darpariaeth ar gyfer tyfu bwyd; ac yn 2020 ymrwymodd y Cyngor i gyflawni Cynllun Gweithredu Datblygu Bwyd. Yn fwy diweddar, mae'r Cyngor wedi archwilio dulliau newydd o gaffael a gweithio gyda chyflenwyr lleol, ac wedi croesawu'r broses o gyflwyno Prydau Ysgol Am Ddim Cyffredinol i Fabanod a Phlant Iau, gan goginio prydau o'r newydd yn y ceginau pwrpasol sy'n nodwedd o bob un o'n hysgolion cynradd.

Mae'r Strategaeth hon bellach yn defnyddio'r hanes hir hwnnw ac yn gosod gweledigaeth ar gyfer y dyfodol, gan ddarparu dull Awdurdod cyfan sy'n seiliedig ar dystiolaeth a fydd yn sicrhau ein bod yn defnyddio ein hadnoddau'n ddoeth ac yn cael yr effaith fwyaf bosibl ar gymunedau, busnesau ac amgylchedd naturiol Sir Fynwy.

1.3 Diffinio Cysyniadau

Beth yw Lleol?

Mae'n anodd diffinio 'bwyd lleol' yn ddaearyddol, yn enwedig gan fod Sir Fynwy yn sir ar y ffin gyda chymdogion yng Nghymru a Lloegr. Mae'r strategaeth hon yn cyd-fynd â Strategaeth Cymdeithasol Gyfrifol y Cyngor (2023) o ran cydnabod y gwerth economaidd, cymdeithasol, amgylcheddol a diwylliannol y gellir ei gynhyrchu drwy wario arian cyhoeddus gyda busnesau lleol (yn enwedig mentrau bach a meicro), a chydabod bod 'yn dibynnu ar y gofyniad penodol, gall lleol fod yn Sir Fynwy, Gwent, Siroedd Gororau Lloegr, Rhanbarth Capitol Caerdydd neu Gymru'.

Pa fath o fwyd ydyn ni'n sôn amdano?

I ni fel Cyngor, ein blaenoriaeth yw bwyd diogel, iach a maethlon sy'n bodloni Safonau Hawliau Dynol y Cenhedloedd Unedig:

- **Argaeledd:** Dylai bwyd fod ar gael o adnoddau naturiol, ac ar werth mewn marchnadoedd a siopau.
- **Hygyrchedd:** Rhaid i fwyd fod yn fforddiadwy. Dylai unigolion allu cael deiet digonol heb gyfaddawdu ar anghenion sylfaenol eraill [...] Dylai bwyd fod yn hygyrch i'r rhai sy'n agored i niwed yn gorfforol, gan gynnwys plant, pobl sâl, pobl ag anableddau a'r henoed. Rhaid i fwyd hefyd fod ar gael i bobl mewn ardaloedd anghysbell, i ddiodefswyr gwrthdaro arfog neu drychinebau naturiol, ac i garcharorion.
- **Digonolrwydd:** Rhaid i fwyd fodloni anghenion deietegol, gan gymryd i ystyriaeth oedran person, amodau byw, iechyd, galwedigaeth, rhyw, ac ati. Dylai bwyd fod yn ddiogel i'w fwyta gan bobl ac yn rhydd o sylweddau niweidiol.

(Swyddfa Hawliau Dynol yr Uchel Gomisiynydd y Cenhedloedd Unedig, 2024)

Fodd bynnag, rydym hefyd yn cydnabod y dylai bwyd fod yn bleserus ac yn gymdeithasol. Felly er mai maeth yw ein blaenoriaeth, byddwn hefyd yn croesawu ac yn hyrwyddo ein busnesau lleol sy'n cynhyrchu nwyddau a danteithion moethus. Maent hefyd yn rhan hanfodol o'n system fwyd a'n heconomi leol.

2. Y CYD-DESTUN

2. Y Cyd-destun

Mae'r system fwyd yn effeithio ar lawer o feysydd o fywyd y sir, o sut mae tir yn cael ei reoli, i sut mae ein heconomi yn gweithredu, i iechyd ein trigolion a sut mae cymunedau'n dod at ei gilydd.

2.1 Defnydd Tir Presennol

- Mae 80% o dir Sir Fynwy yn cael ei ffermio. Mae'r mwyafrif helaeth yn cael ei roi ar laswelltir ar gyfer da byw, sef cig eidion, cig oen a llaeth yn bennaf gyda rhywfaint o dyfiant dros y 10 mlynedd diwethaf mewn dofednod, moch a geifr. Da byw yw prif gynheiliad ein defnydd tir amaethyddol a'n cymunedau ffermio, ac mae'n debyg y bydd yn parhau.
- Mae 16% o dir Sir Fynwy yn cael ei drin ar gyfer cnydau ar hyn o bryd, sy'n cynnwys haidd, gwenith, india corn (ar gyfer porthiant a biodanwydd), porthiant stoc a grawnfwydydd eraill.
- Ar hyn o bryd, mae o leiaf pymtheg o fusnesau cynhyrchu llysiau a ffrwythau cynradd ar draws Sir Fynwy; mae'r rhai sy'n gwerthu'n uniongyrchol i'r cyhoedd yn fach, gyda'r mwyaf yn 6 hectar (15 erw).
- Mae Cyngor Sir Fynwy yn berchen ar 24 o ffermydd a 40 darn o dir moel sy'n dod i gyfanswm o 1,122 hectar (2,773 erw), wedi'u lleoli'n bennaf yn ne'r sir ac yn ardal Glannau Hafren. Mae'r rhan fwyaf o'r tir hwn yn cael ei denantu neu ei brydlesu i borwyr. Ffermydd da byw cymysg yw mwyafrif y daliadau, gydag ychydig o unedau llaeth ar ôl. Mae tair gardd farchnad. Mae'r Cyngor hefyd yn berchen ar Farchnad Da Byw Sir Fynwy yn Rhaglan.
- Mae afonydd y sir mewn cyflwr anffafriol, yn rhannol oherwydd llygredd amaethyddol o fewn a thu allan i'r sir. Mae camau'n cael eu cymryd i fynd i'r afael â'r materion hyn, ond erys y problemau.
- Yn y dyfodol, mae'n debyg y bydd angen cydbwysu cynhyrchiant bwyd â mwy o bwyslais ar wasanaethau ecosystem eraill (fel rheoleiddio atmosfferig, rheoleiddio ansawdd dŵr, storio dŵr, a gwasanaethau diwylliannol).
- Mae'r diwydiant amaethyddol yn wynebu cyfnod heriol wrth i gymhorthdal y Llywodraeth, bargeinion masnach a pholisïau mewnfudo newid ar ôl Brexit, a phwysau i leihau effaith amgylcheddol ffermio gynyddu trwy bolisi'r Llywodraeth, y gadwyn gyflenwi, y cyfryngau, a barn y cyhoedd.

2.2 Menter a'r Economi

- O gynhyrchu cynradd i weithgynhyrchu, manwerthu, a lletygarwch, mae'r sector bwyd yn cyfrif am tua 5,000 o swyddi yn Sir Fynwy – gyda llawer mwy o swyddi mewn diwydiannau eilaidd yn gysylltiedig â bwyd (milfeddygon, peiriannau, logisteg, ac ati). Mae Sir Fynwy yn cael ei hadnabod fel cyrchfan bwyd a 'phrifddinas bwyd Cymru'.
- Yn fras, rhagwelir y bydd arwyddocâd y sector mewn Gwerth Ychwanegol Gros (GYG) yn cynyddu rhwng 2024 a 2042, er bod data mwy gronynnog yn datgelu naws o fewn y rhagolygon macro o ran enillion neu golledion swyddi mewn gwahanol rannau o'r gadwyn gyflenwi, a GYG fesul swydd.
- Mae gan Sir Fynwy tua 700 o fusnesau sy'n ymwneud â bwyd. Mae dros 90% yn ficrofusnesau (0–9 o weithwyr), er bod busnesau bach a chanolig llwyddiannus a busnesau mwy yn gweithredu yn niwydiant bwyd y sir hefyd. Mae'r busnesau hyn yn cyfrannu'n sylweddol at ymdeimlad Sir Fynwy fel lle i drigolion ac ymwelwyr ac maent yn ganolog i'n heconomi bwyd lleol.
- Mae busnesau bwyd a diod weithiau'n cael trafferth dod o hyd i eiddo addas (a/neu sicrhau caniatâd cynllunio) i'w galluogi i symud i'r sir neu ehangu o'i mewn, gan gyfyngu ar dwf o bosibl. Mae costau tai ac argaeledd yn bwynt cyfyng arall, sy'n cyfyngu ar allu entrepreneuriaid i ddechrau busnes yn y sir.
- Mae bylchau ac ansicrwydd yn y gadwyn gyflenwi yn cyfyngu ar hyfywedd a/neu wydnwch hirdymor cadwyni cyflenwi lleol (e.e. cyfleusterau lladd da byw; prosesu a logisteg ar gyfer grawn a chnydau garddwriaethol).
- Mae staffio a sgiliau yn bryder mewn sawl maes o'r diwydiant bwyd yn lleol, o gynhyrchu cynradd i weithgynhyrchu a manwerthu. Mae'r pryderon hyn yn aml yn gysylltiedig ag argaeledd a chost tai a thrafnidiaeth.
- Un o brif ymyriadau Cyngor Sir Fynwy yn yr economi bwyd yw prynu bwyd ar gyfer prydau ysgol a gwasanaeth pryd ar glud y sir ('caffael yn y sector cyhoeddus'). Mae modelau caffael traddodiadol wedi eithrio cyflenwyr bach a lleol ond bu cynnydd yn ddiweddar tuag at strategaeth gaffael sy'n gymdeithasol gyfrifol ac sy'n canolbwyntio ar greu cyfoeth lleol, gan ddefnyddio dull mwy galluogi i ymgysylltu â chyflenwyr bach.

2.3 Cymuned ac Iechyd

- Mae ychydig o dan 20% o ddisgyblion 5–15 oed yn gymwys i gael prydau ysgol am ddim neu wedi'u diogelu'n drosiannol (data 2021–22), ac mae ychydig dros 25% o blant yn byw mewn tlodi, ar ôl costau tai (data 2020/21).
- Mae'r gwaith o gyflwyno polisi Prydau Ysgol Am Ddim Cyffredinol Llywodraeth Cymru wedi'i gwblhau ar draws holl Ysgolion Babanod ac Iau Sir Fynwy. Mae'r nifer sy'n manteisio ar hyn yn uchel ar y cyfan ac yn cynyddu, ond yn aml y meysydd lle mae'r nifer sy'n manteisio leiaf yw'r rhai â'r cymhwyster uchaf. Fel sy'n siŵr am sawl awdurdod lleol, mae cyllideb prydau ysgol a gwastraff bwyd amser cinio yn feysydd sy'n peri pryder.
- Mae'r nifer sy'n elwa o 'Cychwyn Iach' yn amrywio o fis i fis, fel arfer rhwng 60% ac 80%.
- O'r 40 lleoliad cyn-ysgol, mae 32 wedi cwblhau elfen maeth ac iechyd y geg y Cynllun Cyn-ysgol Iach a Chynaliadwy, ac mae 30 wedi cyflawni Gwobr Byrbryd Iach Safon Aur.
- Mae pum ysgol yn Sir Fynwy wedi ennill Gwobr Ansawdd Genedlaethol gan gynnwys ffocws ar fwyd a maeth.
- Eto i gyd, mae tua 20% o blant 4-5 oed a dros 50% o oedolion 16+ yn ordew.

- Dosbarthodd banciau bwyd Ymddiriedolaeth Trusell tua 4,000 o barseli bwyd yn 2021/22. Darperir parseli neu brydau bwyd ychwanegol am ddim neu gost isel gan fentrau cymunedol eraill ar draws y sir, gan gynnwys banciau bwyd annibynnol, oergelloedd cymunedol, clybiau bwyd, clybiau cinio, ceginau cawl, ac ati, ac mae pob un ohonynt yn adrodd bod galw cynyddol. Mae'r mentrau hyn yn rhan hanfodol a bywiog o'n system fwyd leol gan ddarparu cymorth uniongyrchol a chofleidiol amhrisiadwy i'n trigolion.
- Mae'r galw am randiroedd a manau tyfu yn uchel, gyda chyflenwadau a galw yn aml yn anghytwys ar draws y sir. Mae gan lawer o gymunedau ac ysgolion fentrau tyfu cymunedol, gan ddarparu ffynhonnell o ffrwythau a llysiau ffres a chyfleoedd ar gyfer dysgu yn yr awyr agored, ymarfer corff a rhyngweithio cymdeithasol.
- Mae ymarferwyr ac ymgyrchwyr iechyd cyhoeddus yn adrodd fwy bod negeseuon iechyd traddodiadol, sy'n ceisio dylanwadu ar benderfyniadau unigol, yn annigonol; yn hytrach maent yn troi at dulliau gwahanol sy'n ceisio newid y cyd-destun ehangach y mae unigolion yn gwneud eu dewisiadau ynddo. Mae'r dulliau hyn yn aml yn cynnwys gweithio mewn partneriaeth drwy rwydweithiau traws-sector.

* * *

Mae ymwybyddiaeth o'r cyd-destun yr ydym yn gweithio ynddo wedi llywio ein Strategaeth a strategaethau ehangach y Cyngor. O fewn y cyd-destun sirol, bydd cyflawni yn erbyn y Strategaeth hon yn ystyried data lleol mwy gronynnog wrth ddewis meysydd blaenoriaeth ac ymyriadau.

3. DATBLYGU'R STRATEGAETH

3. Datblygu'r Strategaeth: Proses a Thystiolaeth

Mae'r Strategaeth hon wedi datblygu o sgysiau a thrafodaethau o fewn y Cyngor, gyda chydweithwyr ar draws llawer o sefydliadau, a gydag unigolion sy'n gweithio yn ein system fwyd a/neu sydd â diddordeb mewn gwneud y system honno'n decach, yn fwy moesegol ac yn fwy lleol. Rydym hefyd wedi defnyddio cyfoeth o dystiolaeth ac ymgysylltu â rhanddeiliaid am ein cyd-destun bwyd a ffermio lleol a'r hyn sy'n gweithio o ran cyfrannu at system iachach, fwy cynaliadwy. Mae llawer o'n partneriaid wedi rhannu data gyda ni, ac mae gennym lyfrgell o astudiaethau wedi'u comisiynu ac ymchwil gweithredol a gynhaliwyd drwy'r Rhaglen Datblygu Gwledig, y Gronfa Adnewyddu Cymunedol ac eraill.

Yn fewnol, cynhaliom hefyd ymarfer mapio dylanwad i helpu llywio ein cynllun cyflawni. Disgrifir canlyniadau'r ymarfer hwn yn Adran 9. Wrth ddrafftio'r Strategaeth, cynhaliwyd y gweithgareddau ymgynghori a ganlyn:

- Sefydlwyd grŵp cyfeirio o arbenigwyr a phartneriaid fel 'cyfeillion beirniadol' sy'n gweithio yn ein system fwyd a/neu sydd â diddordeb mewn gwneud y system yn decach, yn fwy moesegol ac yn fwy lleol.
- Cyflwynwyd a thrafodwyd y cynnig strategaeth amlinellol yng nghyfarfod rheolaidd Grŵp Llywio Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy ar 28ain Chwefror 2024.
- Cynhaliwyd dau ymgynghoriad â rhanddeiliaid ym mis Mawrth 2024, un yn y Fenni ac un yng Nghas-gwent, lle cynhaliwyd trafodaethau ynghylch y Strategaeth ddrafft.
- Derbyniwyd wyth ymateb ysgrifenedig gan rhanddeiliaid allanol.
- Cynhaliwyd Seminar i'r holl Aelodau ar 15fed Mawrth 2024.
- Mae gweithgor Aelodau trawsbleidiol hefyd wedi'i sefydlu i fonitro cynnydd y Strategaeth a'r Cynllun Cyflawni cysylltiedig.
- Craffwyd ar y Strategaeth ddrafft yn y Pwyllgor Craffu Lle ar 10fed Ebrill 2024.

Mae'r holl weithgareddau yma wedi llywio'r Strategaeth Fwyd Leol a'r Chynllun Cyflenwi.

4. CYD-DESTUN A CHWMPAS STRATEGOL

4. Cyd-destun a Chwmpas Strategol

4.1 Cyd-destun Strategol

Yn ogystal â Chynllun Cymunedol a Chorfforaethol y Cyngor, mae gofynion deddfwriaethol a pholisi sy'n llywio ac yn dylanwadu ar weithgarwch y Cyngor o fewn y system fwyd leol. Yn hollbwysig, mae'r cyd-destun yr ydym yn gweithio ynddo wedi'i fframio gan gyfreithiau a pholisïau ar amaethyddiaeth, masnach, mewnfudo, masnach a chaffael fel y'u gosodwyd gan Lywodraethau Cymru a/neu'r DU. Er nad yw'r rhain bob amser yn cyd-fynd yn gyfforddus â'n hamcanion lleol, mewn llawer o achosion, mae synergeddau. Mae rhai o'r strategaethau mabwysiedig mwyaf perthnasol a rhai sy'n dod i'r amlwg wedi'u nodi isod. Yn benodol, dylid darllen y Strategaeth hon ochr yn ochr â'r strategaethau a restrir yn y golofn Leol, a darparu data manylach a gwybodaeth gyd-destunol, a gosod y dyheadau sefydliadol ehangach.

Lleol	Rhanbarthol	Cenedlaethol
<ul style="list-style-type: none"> • Strategaeth Gaffael sy'n Gymdeithasol Gyfrifol • Strategaeth Rheoli Asedau • Strategaeth Economi, Cyflogaeth a Sgiliau • Strategaeth Argyfwng Hinsawdd a Natur a Chynlluniau Gweithredu* • Strategaeth Seilwaith Gwyrdd • Cynllun Datblygu Lleol Newydd • Siarter Partneriaeth Bwyd	<ul style="list-style-type: none"> • Datganiad Ardal De-Ddwyrain Cyfoeth Naturiol Cymru • Proffiliau Tirwedd Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Gwent • Asesiad a Chynllun Llesiant Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwent • 'Dyfodol Y Bannau' (Cynllun Rheolaeth y Parc, Bannau Brycheiniog Cenedlaethol 2023–28) • Cynllun Datblygu Strategol Cydbwyllgor Corfforaethol De-ddwyrain Cymru	<ul style="list-style-type: none"> • Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol • Deddf Partneriaethau Cymdeithasol a Chaffael • Gweledigaeth a Strategaeth Bwyd a Diod Cymru • Cynllun Ffermio Cynaliadwy Llywodraeth Cymru • Strategaeth Bwyd Cymunedol Llywodraeth Cymru • Strategaeth Pwysau Iach Cymru Iach Llywodraeth Cymru • Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru, 'Cymru Can' • 'Strategaeth Fwyd Genedlaethol' (Adroddiad Dimpleby) • Fframwaith Lleoedd Bwyd Cynaliadwy • Cymru'r Dyfodol: Y Cynllun Cenedlaethol 2040

*Y cynlluniau gweithredu sy'n rhan o'r Strategaeth Hinsawdd a Natur yw: (1) AP Datgarboneiddio Mewnol 2030; (2) Bioamrywiaeth a Gwydnwch Ecosystemau Adran 6 Blaengynllun ac AP Adfer Natur; (3) AP Afonydd a Chefnforoedd; (4) AP Hinsawdd Cymunedol.

4.2 Cwmpas

Rydym yn cydnabod nad yw'n bosibl nac yn briodol i awdurdod lleol ddylanwadu ar bob agwedd ar y system fwyd. Mae ein dylanwad uniongyrchol wedi'i gyfyngu i'n portffolio asedau ein hunain a'n swyddogaethau statudol a gwirfoddol; er y gallwn gydweithio i ehangu ein dylanwad, mae yna lawer o feysydd o hyd sy'n dibynnu ar ddewis personol - boed hynny'n ddewis masnachol busnes neu berchennog tir, neu ddewis personol siopwyr unigol. Mae cwmpas y Strategaeth hon felly wedi'i gyfyngu i'r meysydd hynny lle mae gan MCC ddylanwad anuniongyrchol uniongyrchol neu sylweddol (gweler Adran 9 pellach); nid yw'n ceisio cael darlun cynhwysfawr o'r holl waith systemau bwyd a wneir yn y sir ar draws y sector preifat, y sector cyhoeddus a'r trydydd sector.

Nid yw'r Strategaeth ychwaith yn adlewyrchu'r holl ffyrdd y mae'r Cyngor yn cyffwrdd â'r system fwyd leol. Mae llawer o weithgarwch perthnasol eisoes yn cael ei adrodd mewn mannau eraill. Prif ddiben y Strategaeth hon yw tynnu sylw at feysydd sy'n cael yr effaith fwyaf, lle gall y Cyngor ddefnyddio ei swyddogaethau gwirfoddol (a'r cyllid sy'n gysylltiedig â nhw) yn fwyaf effeithiol i helpu i gyflawni amcanion sefydliadol ehangach a ddarperir drwy dimau gweithredol statudol.

4.3 Resourcing the Strategy

Mae bwyd yn rhan annatod o waith nifer o adrannau a thimau'r Cyngor. Mae rhai o'r timau hynny'n cyflawni rhwymedigaethau cyfreithiol y Cyngor; mae eraill yn ddewisol - mae'r Cyngor yn dewis eu cefnogi. Mae'r Tîm Bwyd Cynaliadwy yn ddewisol, wedi'i ariannu trwy grantiau o wahanol ffynonellau. Mae hyn yn cyflwyno risg, yr ydym wedi bod yn ymwybodol ohono wrth ddatblygu'r Strategaeth Bwyd Lleol a'r Cynllun Cyflenwi.

Mae llawer o'r gwaith rhagorol sy'n cael ei wneud mewn ysgolion, lleoliadau cymunedol, a thimau craidd eisoes wedi'i ymgorffori'n gadarn. Mae'r Strategaeth hon yn darparu'r fframwaith ategol i barhau â'r gwaith da sydd eisoes ar y gweill. Lle mae cyllid grant ar gael ar gyfer adnoddau ychwanegol, fel y Tîm Bwyd Cynaliadwy, byddwn yn defnyddio'r adnoddau hynny i ymgorffori arferion da ymhellach ar draws y Cyngor a'r sir. Yn y modd hwn, os bydd y sefyllfa ariannu yn newid, bydd y Strategaeth yn dal i allu symud ymlaen. Ac wrth gwrs, byddwn yn parhau i eirioli'n rhanbarthol ac yn genedlaethol dros systemau bwyd cynaliadwy a cheisio ffrydiau cyllid ychwanegol i gefnogi'r Strategaeth yn y tymor canolig a'r tymor hir.

5. EIN NOD AC EGWYDDORION ARWEINIOL

5.1 Ein Nod

Mae'r Strategaeth hon yn gosod y trywydd tuag at ein nod hirdymor o fwyd a ffermio tecach, gwyrddach, iachach mewn economi lewyrchus sydd o fudd i'n holl drigolion. Mae hefyd yn cydnabod y bydd y newidiadau yr ydym am eu gweld yn ein system fwyd leol yn: a) cymryd mwy nag un tymor Cyngor; b) ni all ddigwydd oni bai ein bod yn cydweithio â ffermwyr, cynhyrchwyr, cyfanwerthwyr, manwerthwyr, defnyddwyr a chymunedau; a c) dibynnu ar fuddsoddiadau a pholisïau ffermio, bwyd a chaffael yng Nghymru a'r DU.

Byddwn yn cyflawni ein pwrpas drwy gamau gweithredu sy'n galluogi, yn dylanwadu ac yn eirioli dros system fwyd leol sydd yn:

- sicrhau bod pawb yn cael maeth da,
- dod â ffyniant i fusnesau bwyd a ffermio cynaliadwy, a
- caniatáu i natur a'r gwaith o gynhyrchu bwyd yn ffynnu ochr yn ochr

Mae'r pwrpas hwn yn deillio o amcan trosfwaol Cynllun Cymunedol a Chorfforaethol CSF: gweld Sir Fynwy yn dod yn 'sir di-garbon, yn cefnogi llesiant, iechyd ac urddas i bawb ar bob cam o fywyd'.

5.2 Ein Hegwyddorion Arweiniol

Mae ein Strategaeth Fwyd Leol yn seiliedig ar dair egwyddor ryng-gysylltiedig sy'n sylfaenol i'r ffordd y byddwn yn gweithio a'r penderfyniadau y byddwn yn eu gwneud ynghylch ble i geisio buddsoddiad a/neu ganolbwyntio ein hadnoddau ein hunain.

Yr egwyddorion hyn, a rennir gyda Chynllun Cymunedol a Chorfforaethol y Cyngor, yw:

**Mynd i'r afael ag
anghydraddoldeb**

**Mynd i'r afael ag
argyfyngau natur a
hinsawdd**

**Cefnogi gweithgaredd
economaidd cynaliadwy
ac arloesol**

Mae'r egwyddorion i gyd yn uniongyrchol berthnasol i'r system fwyd leol a lle'r Cyngor oddi mewn iddi. Mae Tabl 1 yn dangos sut mae elfennau o'r system fwyd yn cysylltu â phob egwyddor.

Tabl 1: Egwyddorion Arweiniol CSF ar gyfer y System Fwyd

Mynd i'r afael ag anghydraddoldeb	Mynd i'r afael ag argyfyngau natur a hinsawdd	Cefnogi gweithgaredd economaidd cynaliadwy ac arloesol
Mynediad: at fwyd priodol a fforddiadwy; i dir	Arferion amaethyddol a rheoli tir	Modelau menter amgen a menter gymdeithasol
Dosbarthiad economaidd-gymdeithasol afiechyd dietegol a gordewdra	Gwastraff bwyd, pecynnu ac ailgylchu	Cydweithio a chlystyru
Moeseg cyflenwad byd-eang a lleol cadwyni	Amrywiaeth a gwytnwch yn yr economi bwyd lleol	Seilwaith a buddsoddiad
Cysylltiadau rhwng bwyd ac achosion sylfaenol anghydraddoldeb	Gwelededd a dealltwriaeth y cyhoedd o gynhyrchu bwyd	Addysg uwch, technoleg, ymchwil a datblygu

6. EIN DULL

6. Ein Dull

Mae ein dull o weithio yn seiliedig ar dair egwyddor:

- **cydweithio** – byddwn bob amser yn gweithio mewn partneriaeth lle bo'n briodol;
- **ymatebion ymaddasol a manteisgar** – byddwn yn addasu i ddeinameg newidiol mewn polisi ac arferion bwyd a ffermio, gan fanteisio ar y cyfleoedd sy'n codi (e.e. ar gyfer partneriaid newydd neu gyllid);
- **canolbwyntio ar effaith a chanlyniadau** – byddwn yn cymryd amser i ddysgu o brofiad blaenorol ac ymchwil newydd (ein hymchwil ni ac eraill), ac i ddeall 'beth yw arferion da' a sut i fesur cynnydd tuag ato

Bydd y dull hwn yn cyflwyno strategaeth sy'n:

- a) **yn seiliedig ar dystiolaeth**, gan ein galluogi i dargedu ardaloedd a phoblogaethau mewn angen;
- b) **ein rhoi mewn sefyllfa i wneud y mwyaf o adnoddau a mewnfuddsoddiadau**, gan nodi meysydd datblygu posibl a llwybrau i fanteisio ar gyfleoedd datblygu drwy ddenu mwy o arian strategol a buddsoddiadau;
- c) **cysoni ein gwaith ar y system fwyd leol ag amcanion ein Cynllun Cymunedol a Chorfforaethol a pholisïau sector**, gan wneud y gorau o effaith ymyriadau bwyd a ffermio trwy sut rydym yn caffael, rheoli ein hasedau, yn cefnogi ein heconomi leol, yn annog dysgu a sgiliau caffael a diogelu ein hamgylchedd;

Cynaliadwyedd

Mae cynaliadwyedd wrth wraidd y strategaeth hon. Pan fyddwn yn sôn am fwyd neu fwyd lleol, rydym bob amser yn golygu bwyd cynaliadwy - cynaliadwy yn amgylcheddol, a hefyd yn gymdeithasol ac yn economaidd. Mae hynny'n golygu bwyd o ansawdd da i bawb, nid dim ond ychydig, a chefnogi'r economïau cylchol a sylfaenol. Mae gwir gynaliadwyedd yn golygu gweithio ym mhob un o'r tri, ar gyfer cenedlaethau'r presennol a'r dyfodol.

Talk Farm Regen Monmouthshire

Mae Talk Farm Regen (TFR) Monmouthshire yn enghraifft o ddefnyddio ein ffordd o weithio i roi ein hegwyddorion arweiniol ar waith. Mae TFR Sir Fynwy yn grŵp trafod a arweinir gan ffermwyr ac a gefnogir gan y Cyngor drwy Gronfa Ffyniant Gyffredin y DU. Mae'n agored i unrhyw un sy'n ffermio yn nalgylchoedd Wysg a Gwy ac sydd â diddordeb mewn ffermio adfywiol. Mae gan ffermio adfywiol bum egwyddor sylfaenol:

- tarfu cyn lleied â phosibl ar bridd
- cadw gwreiddiau byw yn y pridd
- cadwch y pridd dan orchudd
- tyfu amrywiaeth eang o gnydau
- defnyddio arferion ffermio cymysg (cnydau a da byw)

Mae hyn wedi'i ymsefydlu ac wedi'i hategu gan dystiolaeth o'r manteision i iechyd pridd, ansawdd dŵr a pherygl llifogydd, bioamrywiaeth, cynnyrch, a pherfformiad busnes.

Mae'n cyd-fynd â'n hegwyddorion arweiniol o fynd i'r afael â'r argyfyngau natur a hinsawdd a chefnogi gweithgarwch economaidd cynaliadwy ac amcanion y Cynllun Cymunedol a Chorfforaethol. Mae'r grŵp yn darparu lleoliad anffurfiol lle gall ffermwyr gynnig a derbyn cyngor gan eraill sy'n rhoi cynnig ar bethau tebyg yn yr un ardal.

Drwy godi ymwybyddiaeth a lledaenu gwybodaeth yn lleol drwy sgysiau, gweithdai ac ymweliadau â ffermydd, mae'r grŵp yn gosod ffermwyr mewn sefyllfa i ymuno â chynlluniau cymhorthdal amaethyddol yn y dyfodol a marchnadoedd preifat sy'n dod i'r amlwg ac sy'n ceisio cydbwysu cynhyrchu bwyd â gwasanaethau ecosystem ehangach - gan ganiatáu i fusnesau fferm wneud y mwyaf o adnoddau a mewnfuddsoddiad mewn ei holl ffurfiau.

Yr un mor bwysig yw agwedd gymdeithasol y grŵp: gall ffermio fod yn broffesiwn sy'n ynysu, sy'n cynnwys llafur caled, enillion isel, a gweithio oriau hir ar ei ben ei hun. Mae digwyddiadau personol y grŵp yn rhoi cyfle i'n cymuned ffermio ddod at ei gilydd a chymdeithasu mewn ffordd sy'n aml yn cael ei chymryd yn ganiataol gan rai mewn galwedigaethau eraill, gan gyfrannu at ein hamcan o fynd i'r afael ag anghydraddoldeb o bob math.

Ochr yn ochr â'r grŵp trafod, mae'r Cyngor wedi cefnogi cynllun mentora i roi a. cymorth â mwy o ffocws y flwyddyn i gynllunio ar gyfer trosglwyddo i arferion adfywiol. Gan ein bod yn cydnabod na ellir newid systemau ffermio dros nos, mae'r cynllun hwn yn canolbwyntio ar newid hirdymor yn hytrach na thargedau tymor byr: bydd y flwyddyn fentora yn rhoi llwybr wedi'i deilwra i ffermydd ar gyfer newid dros y blynyddoedd i ddod. Mae'r prosiect hwn hefyd yn enghraifft ddisglair o weithio mewn partneriaeth rhwng y Cyngor, Partneriaeth Bwyd, Tirwedd Genedlaethol Dyffryn Gwy, ymgynghoriaeth breifat, y gymuned ffermio, a Maint Cymru ac ACE Mynwy - y trydydd sector a sefydliadau cymunedol a greodd y prosiect a'r ddarpariaeth.

7. PARTNERIAID A PHARTNERIAETHAU

7.7. Partneriaid a Phartneriaethau

Mae gweithio mewn partneriaeth yn ganolog i'n dull gweithredu, yn unol â'r 'ffyrdd o weithio' cydweithio, integreiddio a chynnwys o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae gennym bartneriaid ar lefelau cenedlaethol, rhanbarthol a lleol, a'r Strategaeth hon yn cael ei rhan annatod o'r fframwaith ehangach a osodwyd gan y partneriaethau hynny fel yr amlinellir yn Adran 4.1 uchod.

7.1 Partneriaethau Economaidd Strategol Rhanbarthol

Mae Sir Fynwy yn sir ar y ffin mewn lleoliad strategol. Mae ein sir yn elwa o aelodaeth o bartneriaethau economaidd rhanbarthol gan gynnwys Bargen Ddinesig Prifddinas-Ranbarth Caerdydd (CCR), Porth y Gorllewin a'r Gororau Ymlaen. Drwy Brifddinas-Ranbarth Caerdydd, mae Sir Fynwy yn cynorthwyo i gyflwyno'r Gronfa Her Bwyd Cynaliadwy. Mae Sir Fynwy hefyd yn arwain is-grŵp Bwyd, Datblygu Gwledig ac Economi Partneriaeth y Gororau Ymlaen. Mae'r partneriaethau economaidd strategol rhanbarthol hyn hefyd yn gosod cyd-destun o gydweithio rhwng awdurdodau lleol a chydweithio mewn llawer o feysydd eraill hefyd.

7.2 Gweithio Aml-asiantaeth

Yn fwy lleol, rydym yn gweithio'n agos gydag ystod eang o bartneriaid i fynd i'r afael â materion penodol a/neu wthio am newid hirdymor. Ymhlith ein partneriaid gwerthfawr mae: Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus Gwent, Bwrdd Iechyd Prifysgol Aneurin Bevan, Tîm Iechyd Cyhoeddus Gwent, Cyfoeth Naturiol Cymru, Awdurdod Parc Cenedlaethol Bannau Brycheiniog, Landlordiaid Cymdeithasol Cofrestredig, Canolfan Cyngor ar Bopeth, Cymdeithas Sefydliadau Gwirfoddol Gwent, Synnwyr Bwyd Cymru a Phartneriaethau Bwyd, Ffermydd a Gerddi Cymdeithasol, Ymddiriedolaeth Trussell, y Comisiwn Ffermio Bwyd a Chefn Gwlad, Cyswllt Ffermio, Rhwydwaith Ffermio sy'n Gyfeillgar i Natur, Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Gwent, Partneriaeth Natur Leol Sir Fynwy, Sefydliad Gwy ac Wysg, partneriaethau dalgylch afon, Tirwedd Genedlaethol Dyffryn Gwy, Tir Cynghrair y Gweithwyr, Trefi Trawsnewid, darparwyr addysg, undebau ffermio, ffermwyr a busnesau bwyd, a'n lleisiau cymunedol.

7.3 Mewnwelediad Lleol

Rydym yn dibynnu ar gysylltiadau uniongyrchol â thrigolion Sir Fynwy, grwpiau cymunedol a busnesau i ddeall anghenion a dyheadau ein Sir. Mae Aelodau Etholedig yn cynrychioli eu hetholwyr ac yn sicrhau bod y lleisiau hollbwysig hyn yn cael eu clywed. Yn ogystal, mae'r Cyngor yn cynnull rhwydweithiau a grwpiau systemau bwyd penodol, gan gynnwys Rhwydwaith Busnes Bwyd a Diod Sir Fynwy, Talk Farm Regen Sir Fynwy, a Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy.

Drwy ei Grŵp Llywio traws-sector a rhwydwaith eang o dros 5,00 o aelodau a chefnogwyr, nod Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy yw:

- cysylltu pobl, prosiectau a phartneriaid sy'n ceisio creu system fwyd leol gynaliadwy,
- cymryd camau ar y cyd i lunio'r system fwyd leol, a
- bod yn llais cyfunol ar gyfer bwyd sy'n siapio polisi yn gadarnhaol ac yn rhannu arfer gorau

Ers cynnull yn ei ffurf bresennol yn 2022, mae'r Bartneriaeth wedi cyhoeddi dros £14,000 mewn grantiau i gefnogi prosiectau bwyd cymunedol a manau tyfu. Mae wedi cefnogi Clybiau BWYD, oergelloedd cymunedol, a chlybiau brecwast ysgolion uwchradd, ac wedi cynnal sesiynau hyfforddi mewn coginio a thyfu bwyd. Cafwyd dau ddiwrnod 'Coginio a Rhannu' cymunedol, a chyflwynwyd 70 o bobl i gawl pwmpen mewn ymgyrch chwalu gwastraff cyn Calan Gaeaf 2023. Mae busnesau wedi elwa o ddigwyddiad Cwrdd â'r Prynwr, rhwydweithio rhwng cymheiriaid, a chefnogaeth i fasnachu yng Ngŵyl Fwyd fyd-enwog y Fenni. Mae tri busnes fferm wedi derbyn blwyddyn o fentora 1:1 wrth newid i arferion ffermio adfywiol, a hynny gan arbenigwr blaenllaw yn y maes. Mae'r Bartneriaeth hefyd yn hanfodol i gynllun peilot buddsoddi cadwyn gyflenwi Llyisiau Cymru i Ysgolion, a ddangosir yn yr astudiaeth achos nesaf.

Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy

Mae **Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy** yn gydwethrediad sirol o bobl a sefydliadau o bob cefndir sy'n meddwl bod bwyd yn werth ei gymryd o ddifrif. Mae'r Bartneriaeth yn cael ei chynnal gan Gyngor Sir Fynwy a'i chydlynu gan y Tîm Bwyd Cynaliadwy. Mae'n rhan o rwydwaith ledled y DU o Bartneriaethau Bwyd sydd i gyd yn gweithio gyda'i gilydd i hyrwyddo bwyd da a chreu systemau bwyd lleol cynaliadwy y gall pawb eu cyrchu a'u mwynhau.

Mae'r Bartneriaeth yn gweithio yn unol â'r fframwaith Lleoedd Bwyd Cynaliadwy sydd wedi ennill clod cenedlaethol, ac mae'n ymdrin â chwe mater allweddol:

- Llywodraethu a Strategaeth
- Bwyd Iach i Bawb
- Bwyd i'r Blaned
- Symudiad Bwyd Da
- Economi Bwyd Cynaliadwy
- Arlwy a Chaffael

Mae'r fframwaith hwn wedi'i gymeradwyo gan Lywodraeth Cymru, sydd hyd yma wedi ariannu partneriaethau bwyd ledled Cymru yn 2022-24.

Gwefan ddwyieithog Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy
yw foodmonmouthshire.co.uk

Neu ddefnyddiwch
y cod QR

8. EIN THEMÂU CRAIDD

Ein Themâu Craidd

Mae gennym ddiben clir ar gyfer y Strategaeth hon, sef:

gosod y llwybr tuag at fwyd a ffermio tecach, gwyrddach, iachach mewn economi lewyrchus sydd o fudd i'n holl drigolion.

Er mwyn cyrraedd ein nod, rydym wedi gosod tair thema graidd ryng-gysylltiedig, y byddwn yn mynd i'r afael â nhw drwy gydweithio ar draws Cyfarwyddiaethau'r Cyngor, gydag Aelodau etholedig, ein partneriaid ac arbenigwyr y gellir ymddiried ynddynt.

Ein themâu craidd yw:

- gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol
- datblygu bwyd fel sector economaidd
- bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad

Mae amcanion eang wedi'u nodi ar gyfer pob thema, ac aliniad â strategaethau allweddol eraill wedi'u nodi (Tabl 2). Mae llawer o'r amcanion hyn a'u gweithredoedd cysylltiedig yn cael eu cofnodi a'u monitro yn y strategaethau a groesgyfeirir.

Tabl 2 Themâu Craidd ac Amcanion Cysylltiedig*

Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol	Datblygu bwyd fel sector economaidd	Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad
<p>Cynyddu'r defnydd o gynnyrch lleol a thymhorol mewn ysgolion (cynradd a lle bo'n bosibl uwchradd) a chartrefi gofal.</p> <p><i>EESS</i></p>	<p>Arddangos cynhyrchwyr bwyd a diod lleol a hyrwyddo Sir Fynwy fel cyrchfan bwyd a diod.</p> <p>DMP, EESS</p>	<p>Darparu a hyrwyddo mynediad i dir trwy randiroedd a gerddi cymunedol ar gyfer tyfu bwyd.</p> <p>NRAP</p>
<p>Gweithio ar draws y gadwyn gyflenwi (gan gynnwys cyflenwyr, proseswyr a logisteg) i gefnogi datblygiad yr economi bwyd lleol yn y sectorau preifat a chyhoeddus a lleihau ein dibyniaeth ar fwyd wedi'i fewnforio.</p> <p><i>EESS</i></p>	<p>Cefnogi entrepreneuriaid, busnesau newydd, a busnesau bwyd a diod sefydledig i fod yn gynaliadwy yn amgylcheddol, yn gymdeithasol ac yn ariannol – annog arloesi a chlystyru.</p> <p>EESS</p>	<p>Gweithio mewn ysgolion i gynyddu 'llythrennedd bwyd' o'r pridd i'r plât ac annog diwylliant bwyd cadarnhaol.</p> <p>NRAP</p>
<p>Gweithio gyda chydweithwyr caffael i wneud y mwyaf o werth cymdeithasol a lleihau effaith amgylcheddol contractau bwyd y sector cyhoeddus (e.e. roedd opsiynau Masnach Deg a Dim Datgoedwigo yn bosibl, gan leihau deunydd pacio a gwastraff).</p> <p><i>EESS</i></p>	<p>Hyrwyddo llwybrau dysgu i ddatblygu sgiliau a chyfleoedd gyrfa mewn bwyd, ffermio, a diwydiannau cysylltiedig.</p> <p>EESS, NRAP</p>	<p>Cefnogi prosiectau bwyd hygyrch mewn lleoliadau cymunedol (e.e. oergelloedd cymunedol, clybiau cinio), gyda ffocws ar gynaliadwyedd amgylcheddol ac ansawdd maeth</p> <p>CCAP, NRAP</p>
<p>Hyrwyddo amaethyddiaeth adfywiol, ffermio a garddwriaeth sy'n gyfeillgar i natur ar ystâd fferm CSF a thu hwnt.</p> <p>EESS, NRAP</p>	<p>Archwilio opsiynau ar gyfer buddsoddi mewn seilwaith a chymryd golwg hir ar wytnwch y gadwyn gyflenwi.</p> <p>EESS</p>	<p>Hwyluso Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy fel gyrrwr dinasyddiaeth fwyd a gwybodaeth traws-sector.</p> <p>NRAP</p>

* Mae llythyrau mewn italig yn nodi aliniad strategol: CCAP = Cynllun Gweithredu Cymunedol ar y Newid yn yr Hinsawdd; DMP = Cynllun Rheoli Cyrchfan; EESS = Strategaeth Economi, Cyflogaeth a Sgiliau; NRAP = Cynllun Gweithredu Adfer Natur

Llysiau Cymreig mewn Ysgolion

Ers 2023 Mae Sir Fynwy wedi bod yn rhan o gynllun peilot i ddatblygu cadwyni cyflenwi agroecolegol lleol newydd mewn ysgolion – gan ganolbwyntio'n benodol ar llysiau. Mae cynllun peilot Llysiau Cymru mewn Ysgolion yn gydweithrediad rhwng Awdurdodau Lleol a Byrddau Iechyd sy'n cwmpasu Caerdydd, Sir Gâr a Sir Fynwy, Partneriaethau Bwyd y siroedd, y cyfanwerthwr Castell Howell Foods, nifer o dyfwyr llysiau, a Garddwriaeth Cyswllt Ffermio. Caiff ei arwain gan Food Sense Wales a'i gefnogi gan gyllid Economi Sylfaenol Llywodraeth Cymru. Mae'r cynllun peilot 'ymchwil gweithredol' hwn yn dod â holl themâu craidd y Strategaeth hon at ei gilydd mewn un prosiect amlochrog.

I Yn ei hanfod, mae'r prosiect yn ymwneud â gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol: gweithiodd y partneriaid gyda'i gilydd i agor cadwyni cyflenwi cyfanwerthu confensiynol i dyfwyr llysiau Welsh gan ganolbwyntio ar gynhyrchu bwyd o ansawdd uchel gyda'r effeithiau amgylcheddol lleiaf posibl. Yn ystod Tymor yr Hydref 2023, derbyniodd deg ysgol gynradd yn Sir Fynwy llysiau agroecolegol Cymreig ffres trwy'r prosiect i'w defnyddio mewn cinio ysgol. Yn fwy cyffredinol, mae'r cydweithredu yn enghraifft o ddatblygu bwyd fel sector economaidd: mae'r tyfwyr wedi buddsoddi ac addasu eu harferion i fodloni gofynion cadwyni cyflenwi'r sector cyhoeddus, ac mae safonau sicrwydd ansawdd newydd wedi'u datblygu i weddu i'r fath raddfa fach sy'n nodweddu mentrau cymysg.

Mae dadansoddiadau maethol o'r cynnyrch wedi'u cynnal, a threalwyd opsiynau i ymestyn oes silff y cynhaeaf a chadw glwtiau haf i'w defnyddio yn y dyfodol (e.e. trwy droi tomatos ffres yn saws sylfaen jarog wedi'i atgyfnerthu â sbigoglys a/neu cêl).

Yn olaf, aeth y prosiect i'r afael â materion ehangach yn ymwneud â mynediad, addysg a chyfranogiad. Drwy fuddsoddi yn y gadwyn gyflenwi trwy brydau ysgol, roedd llysiau lleol o ansawdd uchel ar gael i bob plentyn beth bynnag fo'u statws economaidd-gymdeithasol, gan fynd peth o'r ffordd i 'bontio'r bwlch' rhwng y symudiadau cynaliadwyedd a mynediad at fwyd. Aethpwyd â phlant o'r ysgolion a gymerodd ran hefyd ar ymweliadau fferm i gwrdd â'r bobl oedd yn tyfu eu llysiau gan roi cynnig ar blannu winwns a chynaeafu moron. Roedd yna hefyd gyfres o weithgareddau ystafell ddosbarth i blant archwilio llysiau llai cyfarwydd trwy gyffwrdd, aroglu a blasu, gan gynyddu 'llythrennedd bwyd' o'r pridd i'r plât ac annog diwylliant bwyd cadarnhaol ac chwilfrydig.

Mae'r prosiect yn mynd rhagddo yn 2024 ac ar adeg ysgrifennu hwn mae'r tymor tyfu eisoes ar y gweill ac yn edrych ymlaen at y cynhaeaf nesaf. **32**

9. MAPIO DYLANWAD

9. Mapio Dylanwad

Mae'r themâu a'r amcanion craidd a nodir uchod yn eang ac yn drawsbynciol. O ystyried ein hymagwedd sy'n seiliedig ar dystiolaeth a chwmpas caeth y Strategaeth hon, cynhaliwyd ymarfer mapio dylanwad pellach i nodi'r meysydd hynny sy'n cael yr effaith fwyaf, lle gall y Cyngor ganolbwyntio ei adnoddau cyfyngedig yn fwyaf effeithiol. Nododd yr ymarfer hwn dri maes ffocws sy'n tynnu ffrydiau gwaith lluosog ynghyd a'u huno i ysgogi newid yn erbyn ein Themâu Craidd ac yn unol â'n Hegwyddorion Arweiniol.

Y rhain yw:

**Y bwyd yr
ydym yn prynu**

**Y tir yr ydym
yn berchen**

**Y sgysiau yr ydym
yn cynnull**

9.1 Y Bwyd yr Ydym yn Prynu

Ym mlwyddyn ariannol 2023/24, gwariodd y Cyngor tua £1.3 miliwn ar fwyd ar gyfer prydau ysgol, cartrefi gofal a chymorth cartref ('pryd ar glud'). Mae prydau ysgol yn un o'n ffyrdd mwyaf pwerus ar gyfer mynd i'r afael ag anghydraddoldeb a'r argyfyngau natur a hinsawdd. Rydym yn bwydo 4,200 o blant bob dydd, gan ddarparu cinio poeth maethlon i'w cynnal wrth iddynt dyfu a dysgu. Mae cynyddu'r nifer sy'n cael prydau ysgol am ddim i bawb yn un ffordd y gallwn daro ar achosion sylfaenol anghydraddoldeb, yn enwedig newyn plant, afiechyd dietegol a'r bwlch cyrhaeddiad economaidd-gymdeithasol. Drwy gaffael yn ddoeth, a dewis cynhwysion tymhorol Prydeinig sy'n cael eu cynhyrchu'n foesegol ac yn gynaliadwy, gallwn gefnogi ein heconomi ddomestig gan fod yn hyderus bod y cynhwysion wedi'u cynhyrchu i safonau'r DU heb ymelwa'n annerbyniol ar adnoddau dynol a naturiol. Lle mae cyllidebau'n caniatáu a bod y dystiolaeth yn gadarn, mae'n bosibl y gallwn fynd ymhellach drwy ymrwymo i dystysgrifau fel Masnach Deg ar gyfer siocled, coffi, siwgr, bananas a mwy, RSPO ar gyfer olew palmwydd, MSC ar gyfer pysgod, cig mwy safonol neu ffrwythau a llysiau organig.

Fodd bynnag, mae tîm arlwyo'r ysgol yn wynebu rhwystrau. Mae dychwelyd i fwyta'n dymhorol yn golygu cofleidio cynhwysion sy'n anghyfarwydd mewn llawer o gartrefi, fel cêl, betys, a sbigoglys. Gall codi safonau mewn rhai meysydd olygu darboduso mewn meysydd eraill, er enghraifft trwy ddefnyddio ffa a chorbys weithiau i ryddhau cyllideb ar gyfer cig a physgod cynaliadwy ar ddiwrnodau eraill. Yn anad dim, mae taflod plant yn dod yn fwyfwy cyfarwydd â blasau a gwadau bwydydd sydd wedi'u prosesu'n helaeth. Cyn ymrwymo i newid bwydlenni, mae angen sicrwydd felly ar ein cynllunwyr bwydlenni y bydd y newidiadau'n cael eu derbyn gan blant a'u teuluoedd; fel arall bydd y bwyd yn cael ei wastraffu a bydd y dysgwyr yn llwglyd. I oresgyn y rhwystrau hyn, mae angen i ni weithio ar y cyd â'n cymunedau, gan ddefnyddio ein dylanwad uniongyrchol ac anuniongyrchol trwy brosiectau bwyd cymunedol ac allgymorth ysgol i hyrwyddo ein huchelgeisiau ar gyfer plant iach gyda diwylliant bwyd cadarnhaol sy'n lledaenu o'r ysgol i'r cartref ac yn ôl eto, a bydd yn eu gwasanaethu am oes.

Ar gyfer ein preswylwyr mwy oedrannus, mae ein gwasanaeth cartref Prydau Sir Fynwy a staff cartrefi gofal yn mynd i'r afael â'r anghenion dietegol sy'n gynyddol gymhleth. Unwaith eto, mae angen arloesi mewn gwasanaethau os ydym am ddiwallu'r anghenion hynny a sicrhau bod y genhedlaeth hŷn yn yr un modd yn cael y bwyd priodol, hygyrch a fforddiadwy yr ydym i gyd yn ei haeddu. Yma mae'r her yn ymwneud llai â chwaeth newidiol, a mwy i'w wneud gyda'recristio a hyfforddi staff gyda'r sgiliau cywir ar gyfer arlwyyo a manteisio ar dechnoleg newydd i ddarparu darvoudion maint a gwasanaeth symudol sy'n addas i'r diben yn y byd modern.

Yn ein canolfannau treftadaeth a hamdden, mae'r cyfleoedd yn wahanol. Yma (o fewn ffiniau deddfwriaethol), mae gennym gyfle i gefnogi ac arddangos busnesau crefftwyr bach sy'n gwerthu cynhyrchion gwerth ychwanegol. Mae'r busnesau hyn yn cyfrannu'n fawr at economi leol ac apêl Sir Fynwy fel cyrchfan i ymwelwyr, a gallai eu cynnyrch, yn ei dro, wella ein hatyniadau ymwelwyr a thrwy hynny ysgogi cyfleoedd referniw i'r Cyngor a'r busnesau eu hunain.

9.2 Y Tir yr Ydym yn Ei Berchen

Mae rheoli tir a'i gysylltiadau ag ansawdd dŵr ac aer, iechyd y pridd, bioamrywiaeth, lliniaru ac addasu'r hinsawdd, a pherygl llifogydd, yn faterion allweddol i unrhyw Gyngor gwledig. Drwy ein partneriaethau amrywiol a'n gwaith allgymorth, mae CSF yn ceisio dylanwadu ar arferion rheoli tir yn ein Sir a'n dalgylchoedd a hyrwyddo arferion ffermio cynaliadwy, cyfeillgar i natur ac adfywiol. Yn fwy uniongyrchol, mae'r Cyngor hefyd yn dirfeddiannwr yn ei rinwedd ei hun, yn meddu ar ffermydd sirol â thenantiaid yn ei feddiant, tir moel ar osod i borwyr, safleoedd rhandir statudol, parciau a mannau chwarae, a pharseli bach eraill mewn lleoliadau trefol a gwledig a allai fod yn addas ar gyfer tyfu bwyd yn y gymuned. Yma gallwn ymyrryd yn fwy uniongyrchol i gyflawni ein huchelgeisiau. Er enghraifft, pan fydd ffermydd yn cael eu hailosod, gall Gwasanaethau Landlordiaid ystyried ffactorau megis cynaliadwyedd amgylcheddol, cynhyrchu bwyd, ac ymgysylltu â'r gymuned wrth ddewis cynigwyr llwyddiannus. Os bydd cymuned yn mynegi diddordeb mewn rheoli safle ar gyfer gardd a rennir, bydd y Cyngor mewn egwyddor yn cefnogi eu huchelgais cyn belled â bod y safle'n addas a bod rhwymedigaethau cyfreithiol yn cael eu bodloni ar y ddwy ochr.

Fodd bynnag, mae mwy y gallwn ei wneud. Mae llawer o ffermydd ar denantiaethau hanesyddol sy'n gadael y landlord heb fawr o ddylanwad ar sut mae'r tir yn cael ei reoli. Ond gallwn geisio meithrin perthynas agosach â'n tenantiaid er mwyn deall yn well beth sy'n digwydd ar ein hystâd, yr hyn sydd ei angen gennym ni fel landlordiaid, a sut y gallwn ni a'n tenantiaid gydweithio i sicrhau bod ein rheolaeth tir ar y cyd y gorau y gall fod ar bob fferm ac yn gosod model o arfer da pan fyddwn yn hyrwyddo'r newidiadau yma i eraill. Nid oes model cyffredinol, a bydd angen i'n dulliau adlewyrchu anghenion penodol y gwahanol fusnesau dan sylw. Ar lefel gymunedol, gallwn wella ein prosesau i ddarparu llwybr llyfnach at dyfu cymunedol ynghyd â phenderfyniadau cadarn a thryloyw a chanllawiau clir ar sut yr ydym am weld y tir yn cael ei reoli (e.e. dulliau dim cloddio i leihau aflonyddwch pridd, a chyfannol rheoli plâu sy'n defnyddio cemegau fel y dewis olaf yn unig).

Gwyddom fod gan lawer o safleoedd rhandiroedd restrau aros hir. Mae'r mater yn gymhleth gan nad yw'n hawdd dod o hyd i safleoedd newydd ac mae adnoddau ar gyfer eu rheoli yn gyfyngedig iawn. Fodd bynnag, gallwn barhau i weithio gyda Chymdeithasau Rhandiroedd i adfywio lleiniau segur a chreu rhai newydd drwy'r Grantiau Cymorth Rhandiroedd a ddarperir gan Lywodraeth Cymru, ac ystyried ffyrdd o reoli rhestrau aros yn fwy effeithiol i sicrhau bod lleiniau'n cael eu dyrannu yn unol â'n huchelgais graidd i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb. . Byddwn hefyd yn parhau i hyrwyddo garddio cymunedol cymunedol fel dewis mwy cynaliadwy a theg yn lle rhandiroedd un-ddeiliadaeth, gan fod tyfu cymunedol yn gwneud defnydd gwell o'r gofod cyfyngedig sydd ar gael ac yn hwyluso dosbarthiad mwy cyfartal o glwtiau cynhaeaf.

9.3 Y Sgyrsiau yr Ydym yn Cynnull

Fel awdurdod lleol mae'n fraint i Gyngor Sir Fynwy allu cymryd golwg mwy hirdymor ar bethau. Mae llawer o'r anghydbwysedd systemig y mae'r Strategaeth hon yn ystyried yn rhai byd-eang a bydd yn cymryd degawdau, efallai cenedlaethau, i unioni'r sefyllfa. Mae argaeledd bwydydd sydd wedi'u prosesu, cydgrynhoi cadwyni cyflenwi yn ormodol, ymelwa ar gynhyrchwyr cynradd, a gorbwyslais ar gynnyrch amaethyddol ar draul gwasanaethau ecosystem eraill, yn enghreifftiau. Wrth edrych i'r dyfodol, gallwn fapio risgiau eraill sy'n agosáu a dod â rhanddeiliaid ynghyd i nodi mesurau lliniaru, asesu opsiynau, cyflwyno'r achos dros fuddsoddi, a dechrau newid hirdymor. Mae'r economi fwyd leol yn enghraifft o hyn, lle mae bylchau yn y gadwyn gyflenwi ac ansicrwydd yn cyfyngu ar hyfywedd a gwydnwch hirdymor ein cadwyni cyflenwi. Os byddwn yn colli ein lladd-dai bach, er enghraifft, bydd y gadwyn gyflenwi cig leol yn dymchwel. Os ydym am gynyddu cynhyrchiant garddwriaethol yn unol ag uchelgeisiau cenedlaethol, mae arnom angen y seilwaith, yr arbenigedd i alluogi ffermwyr i arallgyfeirio a'r contractau i brynu'r llyisiau a dyfir. Os ydym am gadw ein cymunedau gwledig gyda'i gilydd, mae angen pobl ifanc arnom i wneud hynny. bod yn ymwybodol o'r cyfleoedd gyrfa sydd ar gael mewn bwyd, ffermio a'r diwydiannau gwledig sy'n eu cefnogi. Efallai na fyddwn yn gwybod yr atebion, ac ni fyddwn yn gallu fforddio'r atebion, ond gallwn ddod â'r bobl a allai fod, ynghyd i ddatblygu ymyriadau priodol yn lleol a chynigion buddsoddi a symbylu menter gyhoeddus a phreifat, arloesi a chydweithio.

Mae'r rhain yn enghreifftiau penodol lle gall CSF ddod â rhanddeiliaid ynghyd i fynd i'r afael â materion penodol. Mae gan y Cyngor rôl fwy cyffredinol i gynnull pobl hefyd, gan ddarparu fforwm ar gyfer cyfnewid gwybodaeth o fewn a rhwng sectorau i rannu arferion gorau, ysgogi syniadau newydd, neu ddarparu cyfleoedd ar gyfer rhyngweithio cymdeithasol i unigolion sy'n gweithio mewn diwydiant heriol sy'n aml yn ynysu. At hynny, drwy weithredu'n strategol yn ein meysydd cryfaf o ddylanwad, gallwn ddangos dinasyddiaeth bwyd dda a'i hysbrydoli mewn eraill - yn sefydliadau ac yn unigolion - i wneud ein system fwyd leol a'r rhan yr ydym yn ei chwarae ynddi yn wir rym er daioni.

* * *

Mae'r tri maes lle mae gan Gyngor Sir Fynwy yn meddu ar y dylanwad mwyaf yn y system fwyd leol, a lle byddwn felly'n targedu ein hymdrechion i gwrdd â'r amcanion a nodir, i'w gweld uchod yn Nhabl 3. Mae'r Cynllun Cyflenwi sy'n dilyn yn nodi'r gweithgareddau y byddwn yn ymgymryd â nhw.

10. EIN CYNLLUN CYFLENWI

Cynllun Cyflenwi

Y bwyd yr ydym yn ei brynu

Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Llinell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Cynyddu'r nifer sy'n manteisio ar Prydau Ysgol am Ddim mew ardaloedd targed (h.y. ardaloedd lle mae'r nifer sy'n manteisio ar y gyfradd is na'r cyfartaledd)	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Casglu data i ddeall y rhwystrau sy'n atal pobl rhag cymryd rhan Cyflwyno sesiynau ymwybyddiaeth ac ymgyfarwyddo mewn ysgolion a lleoliadau cymunedol 	<ul style="list-style-type: none"> Arlwyo Bwyd Cynaliadwy Ysgolion Bro Ysgolion Iach Addysg Datblygu Cymunedol Ysgolion Iach 	<ul style="list-style-type: none"> Cynyddu'r nifer sy'n manteisio ar Prydau Ysgol am Ddim mewn ardaloedd targed 	Tymor Canolig
Cynyddu'r defnydd o gynnyrch tymhorol a/neu leol mewn ysgolion, cartrefi gofal a gofal cartref; lleihau'r defnydd o fwyd sydd wedi ei brosesu'n helaeth.	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Cyflwyno sesiynau ymwybyddiaeth ac ymgyfarwyddo mewn ysgolion a lleoliadau cymunedol Casglu data i gefnogi mabwysiadu cynhwysion mwy tymhorol Mynd ar drywydd cadwyn gyflenwi a gwasanaeth arloesi a (lle bo'n briodol) buddsoddiad i hwyluso ffynonellau lleol a/neu dymhorol 	<ul style="list-style-type: none"> Arlwyo Bwyd Cynaliadwy gyda Caffael Ysgolion Bro Ysgolion Iach Addysg Gofal Cymdeithasol MonLife Datblygu Cymunedol Ysgolion Iach 	<ul style="list-style-type: none"> Swm y cynnyrch lleol a/neu dymhorol a ddefnyddir mewn ysgolion, cartrefi gofal, a gofal cartref Swm y bwyd sydd wedi ei brosesu'n helaeth a'n cael ei ddefnyddio mewn ysgolion, cartrefi gofal, a gofal cartref Gwersi a ddysgwyd o weithgarwch arloesi cadwyn gyflenwi a gwasanaethau 	Tymor Canolig-Hir

Cynllun Cyflenwi

Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Llinell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Integreiddio prosiectau bwyd cymunedol yn y mudiad bwyd da i alluogi ac ymestyn caffael lleol a/neu dymhorol	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad Gwella lleol a chadwyni cyflenwi moesegol 	<ul style="list-style-type: none"> Cyflwyno sesiynau ymwybyddiaeth ac ymgyfarwyddo mewn lleoliadau cymunedol Cynnwys natur dymhorol a chefnogaeth i fusnesau lleol mewn gofynion grant Cysylltu busnesau lleol â lleoliadau cymunedol 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy Datblygu Cymunedol 	<ul style="list-style-type: none"> Tystiolaeth o ddull cydgyssylltie-dig rhwng ysgolion a gwaith cymunedol Tystiolaeth o wariant lleol o leoliadau cymunedol 	Tymor Byr
Nodi ffyrdd o ddefnyddio atyniadau treftadaeth a diwylliannol i arddangos busnesau bwyd a diod lleol	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd 	<ul style="list-style-type: none"> Archwilio modelau cydweithredol ac opsiynau caffael i hwyluso prynu gan gyflenwyr lleol 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy gyda Mon Life Caffael 	<ul style="list-style-type: none"> Nifer yr atyniadau treftadaeth a diwylliannol sy'n arddangos busnesau bwyd a diod lleol 	Tymor Byr
Deall y potensial ar gyfer ardystiadau ychwanegol ar gynhwysion penodol (e.e. Masnach Deg, RSPO, MSC, porthiant porfa, organig)	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol 	<ul style="list-style-type: none"> Gweithio gyda phartneriaid i archwilio'r dystiolaeth ar gyfer ymrwymadau o'r fath a'u dichonoldeb ymarferol 	<ul style="list-style-type: none"> Arlwyo Bwyd Cynaliadwy gyda Caffael 	<ul style="list-style-type: none"> Cynnal dadansoddiad o'r opsiynau perthnasol Gwneud ymrwymadau wedi gwerthuso'r opsiynau 	Tymor Canolig

Cynllun Cyflenwi

Y tir yr ydym
yn ei berchen

Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Llinell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Gwreiddio cynhyrchu bwyd, rheoli tir amgylcheddol (ELM) ac ymgysylltu cymunedol wrth wneud penderfyniadau	<ul style="list-style-type: none"> Cynnwys cynhyrchu bwyd, ELM a meini prawf ymgysylltu â'r gymuned wrth ail-osod ffermydd sirol ac asesu bidiau Chwilio am enghreifftiau o arloesi ac arferion gorau mewn mannau eraill a chymhwyso dysgu i Sir Fynwy 	<ul style="list-style-type: none"> Cynnwys cynhyrchu bwyd, ELM a meini prawf ymgysylltu â'r gymuned wrth ail-osod ffermydd sirol ac asesu bidiau Chwilio am enghreifftiau o arloesi ac arferion gorau mewn mannau eraill a chymhwyso dysgu i Sir Fynwy 	<ul style="list-style-type: none"> Gwasanaethau Landlordiaid gyda Bwyd Cynaliadwy 	<ul style="list-style-type: none"> Meini prawf sgorio a phwysoli mewn asesiadau tendro 	Tymor Byr (ar waith)
Atgyfnerthu arferion gorau ELM ar draws ystâd fferm y sir	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd 	<ul style="list-style-type: none"> Cryfhau perthnasoedd gyda thenantiaid presennol Casglu data i feithrin dealltwriaeth o arferion cyfredol Cynnull trosglwyddo gwybodaeth a thrafodaethau er mwyn atgyfnerthu arferion gorau o ran ELM ymhlith tenantiaid Hyrwyddo gwasanaethau Cyswllt Ffermio i denantiaid 	<ul style="list-style-type: none"> Gwasanaethau Landlordiaid gyda Bwyd Cynaliadwy Bioamrywiaeth Isadeiledd Gwyrdd Rheoli Llifogydd yn Naturiol 	<ul style="list-style-type: none"> Tystiolaeth tenantiaid Cyfran o denantiaid sydd wedi cofrestru gyda Cyswllt Ffermio Nifer y digwyddiadau trosglwyddo gwybodaeth 	Tymor Canolig

Cynllun Cyflenwi

Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Llinell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Hwyluso mynediad i dir y Cyngor ar gyfer tyfu bwyd yn y gymuned	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Sefydlu a chyfathrebu proses glir ar gyfer sefydlu gerddi cymunedol newydd Adolygu ac ail-gadarnhau ymrwymiad i'r mudiad 'Incredible Edible' 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy gyda Gwasanaethau Landlordiaid Cyfreithiol Datblygu Cymunedol Bioamrywiaeth Isadeiledd Gwyrdd 	<ul style="list-style-type: none"> Sefydlu, cyfathrebu a defnyddio map prosesau clir Gerddi cymunedol a gefnogir 	Tymor Byr
Manteisio i'r eithaf ar y gofod rhandir presennol	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Hwyluso dod â Grant Cymorth Rhandiroedd Llywodraeth Cymru Ystyried ffyrdd newydd o reoli rhestrau aros i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb Hyrwyddo garddio cymuned cymunedol 	<ul style="list-style-type: none"> Gwasanaethau Landlordiaid gyda Bwyd Cynaliadwy 	<ul style="list-style-type: none"> Tystiolaeth tenantiaid Cyfran o denantiaid sydd wedi cofrestru gyda Cyswllt Ffermio Nifer y digwyddiadau trosglwyddo gwybodaeth 	Tymor Byr

Cynllun Cyflenwi

Y sgysiau yr ydym y eu cynnull

Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Llinell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Sicrhau hyfywedd hirdymor y gadwyn gyflenwi cig leol	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd 	<ul style="list-style-type: none"> Cynnull rhanddeiliaid allweddol i fapio'r sefyllfa bresennol a'r gwendidau a'r cyfleoedd Dadansoddi opsiynau ac argymhellion 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy gyda Economi, Cyflogaeth a Sgiliau 	<ul style="list-style-type: none"> Bodolaeth dadansoddiad o'r opsiynau ac argymhellion Tystiolaeth bod yr opsiwn a ffefrir yn cael ei weithredu Hyfywedd parhaus y gadwyn cyflenwi cig lleol 	Tymor Hir
Cynyddu cynhyrchiant garddwriaethol masnachol	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd 	<ul style="list-style-type: none"> Cydweithio â phartneriaid i hyrwyddo arallgyfeirio i arddwriaeth Nodi llwybrau presennol a newydd i farchnad ar gyfer mentrau garddwriaethol 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy gyda Economi, Cyflogaeth a Sgiliau 	<ul style="list-style-type: none"> Tystiolaeth o gynnydd mewn cynhyrchiant garddwriaethol Sefydlu llwybrau newydd i'r farchnad 	Tymor Hir

Cynllun Cyflenwi

Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Llinell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Sicrhau bod pobl ifanc yn ymwybodol o lwybrau gyrfa mewn bwyd, ffermio, a diwydiannau gwledig cysylltiedig	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Cydweithio â phartneriaid i ddatblygu neges ac adnoddau cyson ar draws gwasanaethau cyngor gyrfaedd mewn ysgolion a cholegau 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy Economi, Cyflogaeth a Sgiliau 	<ul style="list-style-type: none"> Adnoddau a mewnwelediad yn cael eu dosbarthu i gynghorwyr gyrfaedd a'u mabwysiadu ganddynt 	Tymor Canolig
Hwyluso cyfnewid gwybodaeth o fewn a rhwng sectorau i rannu arferion gorau, ysgogi syniadau newydd, a chefnogi lles meddyliol	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Hwyluso Partneriaeth Bwyd Sir Fynwy fel sbardun bwyd dinasyddiaeth a mewnwelediad traws-sector Hwyluso Rhwydwaith Busnes Bwyd a Diod Sir Fynwy Hwyluso grŵp trafod 'Talk Farm Regen' Sir Fynwy 	<ul style="list-style-type: none"> Bwyd Cynaliadwy 	<ul style="list-style-type: none"> Nifer y cyfarfodydd a/neu ddigwyddiadau a gynhaliwyd Nifer y busnesau a ymgysylltwyd Dyfalbarhad y busnes sy'n ymgysylltu 	Tymor Byr (ar waith)

Cynllun Cyflenwi

Monitro ac Adolygu					
Targed	Themâu perthnasol	Camau gweithredu y byddwn yn eu cymryd	Pwy fydd yn gwneud hyn?	Sut fyddwn yn mesur y cynnydd?	Linell amser (tymor byr, canolig neu hirdymor)
Monitro mewnol chwarterol trwy Gynllun Busnes y Gwasanaeth	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Diweddarau SBP bob chwarter 	<ul style="list-style-type: none"> Rheolwr Prosiectau Bwyd Cynaliadwy 	<ul style="list-style-type: none"> Fel yr uchod 	Tymor Byr
Gweithio ag Aelodau a phartneriaid y Grŵp Atgyfeirio er mwyn goruchwyllo cynnydd yn erbyn y Strategaeth	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Cynnal cyfarfodydd bob 6 mis ag Aelodau a'r Grŵp Cyfeirio 	<ul style="list-style-type: none"> Rheolwr Prosiectau Bwyd Cynaliadwy Aelodau a'r Grŵp Cyfeirio 	<ul style="list-style-type: none"> Fel yr uchod 	Tymor Byr
Asesu'r angen i adolygu'r Strategaeth yn 2027	<ul style="list-style-type: none"> Gwella cadwyni cyflenwi lleol a moesegol Datblygu bwyd fel sector economaidd Bwyd cymunedol: mynediad, addysg, cyfranogiad 	<ul style="list-style-type: none"> Ystyried cynnydd yn erbyn y cynllun a newidiadau ehangach yn y cyd-destun ac asesu'r angen i adolygu'r Strategaeth 	<ul style="list-style-type: none"> Cabinet UDA 	<ul style="list-style-type: none"> Fel yr uchod 	Tymor Canolig